

การศึกษาผลกระทบของอายุแรกสมรสกับแบบแผนการคุมกำเนิด

ต่อภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทย



นางสาวนันทนา ปรีดาสุวรรณ

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร  
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา


บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ. ศ. 2537

ISBN 974-584-975-8

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A STUDY OF IMPACT OF MARRIAGE AGE AND CONTRACEPTIVE  
USE PATTERN ON FERTILITY OF THAI WOMEN



Miss Nantana Predasuwan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Sociology and Anthropology

Graduate School

Chulalongkorn University

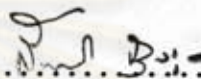
1994

ISBN 974-584-975-8




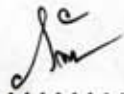
หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาผลกระทบของอายุแรกสมรสกับแบบแผนการคุมกำเนิดต่อภาวะ  
เจริญพันธุ์ของสตรีไทย  
โดย นางสาวนันทนา ปรีดาสุวรรณ  
ภาควิชา สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. กัสสร ลิมาพันธ์


บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการ  
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต


.....  ..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย  
(รองศาสตราจารย์ ดร. สันติ อุงสุวรรณ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....  ..... ประธานกรรมการ  
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชีรเวทย์ ประชุมรัฐการ)

.....  ..... ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์  
(รองศาสตราจารย์ ดร. กัสสร ลิมาพันธ์)

.....  ..... กรรมการ  
(รองศาสตราจารย์ อรทิษฐ์ บุณหาด)

.....  ..... กรรมการ  
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิไล วงศ์สืบชาติ)





## พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

หน้าหนา ปริดาลู่วรรณ : การศึกษาผลกระทบของอายุแรกตั้งครรภ์กับแบบแผนการคุมกำเนิดต่อภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทย (A STUDY OF IMPACT OF MARRIAGE AGE AND CONTRACEPTIVE USE PATTERN ON FERTILITY OF THAI WOMEN) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.วัลลภ สิมานนท์, 127 หน้า. ISBN 974-584-975-8.

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของปัจจัยกำหนดโดยตรง 2 ประการคือ อายุแรกตั้งครรภ์กับแบบแผนคุมกำเนิด ว่าปัจจัยใดส่งผลทำให้เกิดความแตกต่างของภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทยมากน้อยเพียงใด โดยใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจประชากรและการอนามัยในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2530 หน่วยตัวอย่างที่ศึกษาคือ สตรีที่มีอายุ 15-49 ปีสมรสเพียงครั้งเดียว มีบุตรเกิดรอดอย่างน้อย 1 คนและไม่เคยมีบุตรที่เสียชีวิต ปัจจุบันอยู่กินกับสามี จำนวน 4,246 ราย กรอบในการวิเคราะห์ครั้งนี้ได้แบ่งสตรีออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มสตรีที่สมรสในช่วงก่อนการประกาศนโยบายประชากร (ตั้งแต่ พ.ศ. 2513) และกลุ่มสตรีที่สมรสในช่วงหลังการประกาศนโยบายประชากร (หลังพ.ศ. 2513 จนถึงช่วงการสำรวจ)

ผลการศึกษาพบว่า ในกลุ่มสตรีที่มีอายุปัจจุบัน 30-39 ปีที่สมรสในช่วงก่อนการประกาศนโยบายประชากร ตัวแปรอายุแรกตั้งครรภ์ มีอิทธิพลต่อจำนวนบุตรเกิดรอดไม่ชัดเจน อาจเป็นเพราะว่าสตรีกลุ่มดังกล่าวสมรสในช่วงใกล้ที่จะมีการประกาศนโยบายประชากร ซึ่งมีสตรีบางส่วนเริ่มใช้อุปกรณ์คุมกำเนิด อย่างไรก็ตามสตรีในกลุ่มนี้อาจจะมีบุตรได้อีก ส่วนสตรีในกลุ่มอายุปัจจุบัน 40-49 ปี พบว่า อายุแรกตั้งครรภ์มีความสัมพันธ์เชิงลบกับจำนวนบุตรเกิดรอด สำหรับตัวแปรแบบแผนการคุมกำเนิดพบว่า สตรีไม่เคยใช้การคุมกำเนิดเลย มีแนวโน้มของบุตรเกิดรอดมากกว่าสตรีเริ่มใช้การคุมกำเนิดเร็วและปัจจุบันมีการใช้และไม่ใช้การคุมกำเนิด

ในกลุ่มสตรีที่สมรสช่วงหลังการประกาศนโยบายประชากร พบว่า อายุแรกตั้งครรภ์มีความสัมพันธ์เชิงลบกับจำนวนบุตรเกิดรอด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งในกลุ่มสตรีอายุปัจจุบัน 15-24 ปี 25-29 ปี และ 30-49 ปี สำหรับตัวแปรแบบแผนการคุมกำเนิด พบว่าในกลุ่มสตรีอายุปัจจุบัน 15-24 ปี และอายุ 30-49 ปี ที่ไม่เคยใช้การคุมกำเนิดเลย มีแนวโน้มของบุตรเกิดรอดมากกว่าสตรีที่เริ่มใช้การคุมกำเนิดเร็วแต่ปัจจุบันไม่ใช้ ส่วนสตรีอายุ 25-29 ปี พบว่า สตรีไม่เคยใช้การคุมกำเนิดเลยมีแนวโน้มของบุตรเกิดรอดมากกว่าสตรีเริ่มใช้การคุมกำเนิดเร็วและปัจจุบันมีการใช้และไม่ใช้

เมื่อเอาเอาตัวแปรทั้ง 2 ตัวคือ อายุแรกตั้งครรภ์กับแบบแผนการคุมกำเนิดมาวิเคราะห์ร่วมกันพบว่า อายุแรกตั้งครรภ์ส่งผลกระทบท่อจำนวนบุตรเกิดรอดได้ชัดเจนกว่าแบบแผนการคุมกำเนิด ทั้งในกลุ่มสตรีที่สมรสในช่วงก่อนและหลังการประกาศนโยบายประชากร

ภาควิชา.....สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา  
สาขาวิชา.....ประชากรศาสตร์  
ปีการศึกษา.....2537

ลายมือชื่อนิสิต.....  
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....  
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

## C430213 : MAJOR DEMOGRAPHY

KEY WORD: MARRIAGE AGE/CONTRACEPTIVE/FERTILITY

NANTANA PREDASUWAN : A STUDY OF IMPACT OF MARRIAGE AGE AND CONTRACEPTIVE USE PATTERN ON FERTILITY OF THAI WOMEN. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. : BHASSORN: LIMANONDA, Ph.D. 127 pp. ISBN 974-584-975-8.

The objective of this study was to examine the impact of two proximate determinants on fertility of Thai women (represented by number of children ever born, CEB). They are; age at first marriage and contraceptive use pattern. The data used in the study were taken from the Thai Demographic and Health Survey 1988. Sample size composed of 4,246 currently married women who were married once and had at least one ever born child. To serve the study's objective, women were divided into two groups; those who were married before and married after the announcement of the national population policy in 1970.

The analysis showed that among women who were married during pre-policy period, and currently aged 30-39, the negative effect of marriage age on CEB was not obvious, while the relation was much clearer among women aged 40-49. For contraceptive use pattern, it showed that women who never used contraceptive generally had larger number of CEB than those who used it at some period of time.

Among women who were married during post-policy period, who currently aged 15-24, 25-29 and 30-49, marriage age had statistically significant negative effect on CEB. Women aged 15-24, 25-29 and 30-49 who never used contraception had larger number of CEB than those who started using contraception earlier but not used it currently or those who currently still use contraception.

The indepth analysis of joint effects of age at first marriage and contraceptive use indicated that among women who were either married during pre or post policy periods, age at first marriage compared to contraception had played vital role in determining the differentials in number of CEB.

ศูนย์วิทยทรัพยากร  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา.....สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

สาขาวิชา.....ประชากรศาสตร์

ปีการศึกษา..... 2537

ลายมือชื่อผู้ผลิต.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....





## กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ เป็นกระบวนการที่นำเอาความรู้เชิงวิชาการมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติจริง ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจน ผู้วิจัยได้ผ่านขบวนการดังกล่าวมาได้ สืบเนื่องมาจากการอบรมสั่งสอนของคณาจารย์ในสถาบันประชากรศาสตร์ และภาควิชาสังคมวิทยาทุกท่าน จึงขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านด้วย และความสำเร็จครั้งนี้เกิดขึ้นจากสถาบันประชากรศาสตร์ และรองศาสตราจารย์ ดร. นภาพร ชโยวรรณ ได้อนุญาตให้ใช้ข้อมูลจากโครงการวิจัย เรื่อง "โครงการสำรวจประชากรและอนามัยในประเทศไทย พ.ศ. 2530" เพื่อสิ่งอื่นใดที่ผู้วิจัยได้รับจากการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ก็คือ แนวคิดในการทำวิจัย หลักวิเคราะห์ข้อมูล วิธีการเขียนวิทยานิพนธ์ ซึ่งถือว่าเป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญสำหรับการทำวิจัยต่อไปในอนาคต จากอาจารย์ที่ปรึกษาคือ รองศาสตราจารย์ ดร. กัสสร ลิมานนท์ ที่ได้ให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไข และให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา จึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

นอกจากนี้ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อีร์เวทย์ ประมวลรัฐการ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ อรพินท์ บุณาคและ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิไลวงศ์สืบชาติ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอขอบพระคุณนักวิจัยของสถาบันประชากรศาสตร์ คือ คุณศิริวรรณ ศิริบุญ และคุณชัยวิทย์ วรสุต ที่ให้ความช่วยเหลือในด้านข้อมูลคอมพิวเตอร์ รวมทั้งคุณปรานี แหวงทองคำ กรุณาอำนวยความสะดวกในการค้นคว้าเอกสารและข้อมูลต่างๆ ตลอดจนเป็นผู้ประสานงานในเรื่องต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ในท้ายที่สุดผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ บิดา-มารดา ที่ได้เลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนตลอดจนส่งเสริมให้ผู้วิจัยได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น และขอบคุณเพื่อนๆ ทุกคนที่ได้ให้ความเอื้ออาทรห่วงใย จนเป็นแรงผลักดัน ทำให้ผู้วิจัยเกิดกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์



## สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย .....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ .....	จ
กิตติกรรมประกาศ .....	ฉ
สารบัญตาราง .....	ณ
สารบัญแผนภาพ .....	ญ

## บทที่

## 1 บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา .....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา .....	3
เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง .....	3
แนวคิดเชิงทฤษฎี .....	17
กรอบการศึกษา .....	19
สมมติฐานการศึกษา .....	21
ขอบเขตการศึกษา .....	21
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ .....	22
เค้าโครงการเสนอวิทยานิพนธ์ .....	23

## 2 ระเบียบวิธีวิจัย

แหล่งข้อมูลและกรอบตัวอย่าง .....	25
ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา .....	27
นิยามศัพท์สำหรับตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาและข้อจำกัดของข้อมูลที่ใช้ในการ วิเคราะห์ .....	27
การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล .....	30
ลักษณะทั่วไปของข้อมูล .....	31

## สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
ความสัมพันธ์ระหว่างอายุแรกสมรสและแบบแผนการคุมกำเนิดกับ	
จำนวนบุตรเกิดรอดของสตรีที่สมรส ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวน	
ทางเดียว ในช่วงก่อนและหลังการประกาศนโยบายประชากร .....	39
ความสัมพันธ์ระหว่างอายุแรกสมรส แบบแผนการคุมกำเนิดและตัว	
แปรอื่นๆ กับจำนวนบุตรเกิดรอดด้วยการวิเคราะห์จำแนกหมู่	
ในช่วงก่อนและหลังการประกาศนโยบายประชากร .....	101
4 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการศึกษา .....	110
ข้อเสนอแนะ .....	117
บรรณานุกรม .....	118
ประวัติผู้เขียน .....	127

ศูนย์วิทยทรัพยากร  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



## สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 สัดส่วนการเป็นโสดของสตรีไทย พ.ศ.2517-พ.ศ.2523 .....	5
2 อายุแรกสมรสโดยเฉลี่ยของสตรีไทย จำแนกตามเขตเมือง เขตชนบท และภาคที่อยู่อาศัย พ.ศ.2503-พ.ศ.2523 .....	6
3 การกระจายอัตราการหย่าร้างของสตรี จำแนกตามลักษณะภูมิหลังต่างๆ และ ระยะเวลา ในช่วงก่อนและหลังการประกาศนโยบายประชากร .....	35
4 ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามอายุแรกสมรส และ อายุปัจจุบันของสตรี ที่สมรสในช่วงก่อนการประกาศนโยบายประชากร .....	41
5 ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามอายุแรกสมรส อายุปัจจุบันของสตรี และระดับการศึกษาของสตรี ที่สมรสในช่วงก่อนการ ประกาศนโยบายประชากร .....	43
6 ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามอายุแรกสมรส อายุปัจจุบันของสตรี และแบบแผนการทำงานของสตรี ที่สมรสในช่วงก่อน การประกาศนโยบายประชากร .....	46
7 ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามอายุแรกสมรส อายุปัจจุบันของสตรี และภาคที่อยู่อาศัยของสตรี ที่สมรสในช่วงก่อนการ ประกาศนโยบายประชากร .....	48
8 ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามอายุแรกสมรส และ อายุปัจจุบันของสตรี ที่สมรสในช่วงหลังการประกาศนโยบายประชากร .....	50
9 ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามอายุแรกสมรส อายุปัจจุบันของสตรี และระดับการศึกษาของสตรี ที่สมรสในช่วงหลังการ ประกาศนโยบายประชากร .....	52

## สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
10	ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามอายุแรกสมรส อายุปัจจุบันของสตรี และแบบแผนการทำงานของสตรี ที่สมรสในช่วงหลัง การประกาศนโยบายประชากร ..... 54
11	ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามอายุแรกสมรส อายุปัจจุบันของสตรี และภาคที่อยู่อาศัยของสตรี ที่สมรสในช่วงหลังการ ประกาศนโยบายประชากร ..... 56
12	ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามแบบแผนการคุมกำเนิด และ อายุปัจจุบันของสตรี ที่สมรสในช่วงก่อนการประกาศนโยบายประชากร ..... 60
13	ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามแบบแผนการคุมกำเนิด อายุปัจจุบันของสตรี และระยะเวลาสมรสของสตรี ที่สมรสในช่วงก่อนการ ประกาศนโยบายประชากร ..... 62
14	ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามแบบแผนการคุมกำเนิด อายุปัจจุบันของสตรี และระดับการศึกษาของสตรี ที่สมรสในช่วงก่อนการ ประกาศนโยบายประชากร ..... 64
15	ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามแบบแผนการคุมกำเนิด อายุปัจจุบันของสตรี และแบบแผนการทำงานของสตรี ที่สมรสในช่วงก่อนการ ประกาศนโยบายประชากร ..... 67
16	ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามแบบแผนการคุมกำเนิด อายุปัจจุบันของสตรี และภาคที่อยู่อาศัยของสตรี ที่สมรสในช่วงก่อนการ ประกาศนโยบายประชากร ..... 71
17	ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามแบบแผนการคุมกำเนิด และ อายุปัจจุบันของสตรี ที่สมรสในช่วงหลังการประกาศนโยบายประชากร ..... 75

## สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
18	ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามแบบแผนการคุมกำเนิด อายุปัจจุบันของสตรี และระยะเวลาสมรสของสตรี ที่สมรสในช่วงหลังการ ประกาศนโยบายประชากร .....	78
19	ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามแบบแผนการคุมกำเนิด อายุปัจจุบันของสตรี และระดับการศึกษาของสตรี ที่สมรสในช่วงหลังการ ประกาศนโยบายประชากร .....	82
20	ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามแบบแผนการคุมกำเนิด อายุปัจจุบันของสตรี และแบบแผนการทำงานของสตรี ที่สมรสในช่วงหลังการ ประกาศนโยบายประชากร .....	86
21	ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามแบบแผนการคุมกำเนิด อายุปัจจุบันของสตรี และภาคที่อยู่อาศัยของสตรี ที่สมรสในช่วงหลังการ ประกาศนโยบายประชากร .....	90
22	ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี จำแนกตามอายุแรกสมรสกับการ คุมกำเนิด และอายุปัจจุบันของสตรี ที่สมรสในช่วงหลังการประกาศ นโยบายประชากร .....	96
23	ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรีอายุ 30-49 ปี จำแนกตามอายุ แรกสมรสกับการคุมกำเนิด ที่สมรสในช่วงก่อนและหลังการประกาศ นโยบายประชากร .....	99
24	ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรี ที่สมรสในช่วงก่อนและหลังการประกาศ นโยบายประชากร จำแนกตามตัวแปรต่างๆ โดยการวิเคราะห์การจำแนกหมู่	107



## สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1 กรอบการศึกษาผลกระทบของอายุแรกสมรสกับแบบแผนการคุมกำเนิด ต่อภาวะเจริญพันธุ์ .....	20



ศูนย์วิทยทรัพยากร  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย